

Pintér Tünde Kornélia

ÉVFORDULÓS ZENESZERZŐK: VIVALDI, SCHUBERT, VERDI ÉS WAGNER

Jelen tanulmány Antonio Vivaldi, Franz Schubert, Giuseppe Verdi és Richard Wagner életének legfontosabb eseményeit, legkiemelkedőbb műveit, valamint zenei újításait kívánja bemutatni.

Antonio Vivaldi (1678-1741)

Antonio Vivaldi az olasz barokk zene egyik legkiemelkedőbb képviselője volt. Tehetségét kortársai is csodálták, életművében számos világhírű zenemű szerepel, ennek ellenére életének bizonyos időszakairól keveset tudunk.

Vivaldi egyes források szerint 1678. március 4-én született Velencében, aznap a várost egy óriási földrengés rázta meg. Vivaldi édesapja borbélymester volt, szakmája mellett saját lelkesedéséből kiváló hegedűs képezte magát. Ennek következtében a kis Vivaldi az első zeneleckéit édesapjától kapta. A későbbiekben – bizonyos feljegyzések szerint – a kor egyik legbefolyásosabb opera,- és hangszeres zeneszerzőjénél, Giovanni Legrenzinél tanult. A Legrenzinél folyó zeneórákról nem maradtak fent írásos dokumentumok, mindenesetre Vivaldi rövid ideig lehetett Legrenzi tanítványa, tekintettel arra, hogy Vivaldi 12 éves korában Legrenzi 1690-ben elhunyt. A későbbiekben Vivaldi zenei karrierje erőteljesen szárnyalt; a Szent Márk-székesegyház zenekarának hegedűse lett, minden bizonnyal itt sajátította el a zenekari játékmód fortélyait.

Vivaldi 10 évesen apja kívánságára *papi tanulmányokba* kezdett, innen ered a köztudatban ismert neve: „*il prete rosso*”, azaz vörös pap, utalva Vivaldi élénk vörös színű hajára és papi elhivatottságára. 1703-ban huszonöt éves korában pappá szentelték és a San Gimignano templomba küldték szolgálatra. Egyes források szerint Vivaldi szolgálat közben több alkalommal szakította meg a misét születése óta fennálló betegségére (véltetően asztmára) hivatkozva. A rossznyelvek

szerint Vivaldi valójában a mise közben eszébe jutott zenei témák miatt hagyta félbe a misét és a sekrestyébe sietett, hogy leírja ihletét.

A misék megszakításával kapcsolatos ellentétes híresztelések, illetve a papi pálya elhagyása azért is érdekes, mivel Vivaldi pappá szentelésének évében a zenei karrierjét is egyengetni kezdte, amely során a *Pio Ospedale della Pietà* leányok számára fenntartott árvaház zenetanára, hegedűtanára, karnagya és zeneszerzője lett. Vivaldit a leányintézet a zenei szemináriumok megtartása mellett zeneművek komponálására és koncertek szervezésére kérte fel, ennek következtében diákjai nemcsak az istentiszteleteken, hanem egyéb rendezvényeken is felléptek. A leányintézet számára komponálta többek között a *Magnificat*, a *Gloria*, valamint a *Juditha Triumphans* című egyházi műveket. Rövidebb-hosszabb távollétek mellett az Ospedale szinte egész élete végéig tartó munkahelye lett Vivaldinak.

Az Ospedale hangversenyei hírnevet és számos intézményen kívüli felkérést hoztak Vivaldi számára. Ezzel szinte egyidőben kezdődtek Európa nagyvárosaiban virtuóz hegedűkoncertjei, mint ahogyan az operaszerzői tevékenysége is. 1713-ban nagy sikerrel mutatták be első operáját Vicenzában *Ottone nyári rezidenciáján* címmel. A következő mintegy 25 évben sorra követték további operái, többek között Velencében (*Őrjöngő Orlando*, *Farnace*, *Az olimpia*, *Griselda*), Mantovában (*Teuzzone*, *Titusz Manlius*), Firenzében (*Szkander bég*), Ferrarában (*Cato Uticában*), Rómában (*Heraklész Termodontoszon*, *Giustino*), illetve Prágában (*Argippo*, valamint *Arvilda*, *Goti királynője*).

Vivaldi operaszerzői sikerei ellenére a legtöbb és egyben leghíresebb műveit különböző hangszerekre, de legfőképpen hegedűre írt concerto műfajában szerezte. 1725-ben jelent meg az Op.8-as Tizenkét koncertója, amely tartalmazza *A négy évszak* című 4 hegedűversenyből álló művét. Vivaldi számos versenyművének adott jellegzetes címet, melyek általában valamilyen hangulatot, érzelmet, emberi tevékenységet vagy

természeti jelenséget tükröznek, mint például: *A szerelmes, A tengeri vihar, A nyugtalanság, A vadászat.*

A sikerek ellenére több felől érték támadások, egyrészt az egyház vezetői nem nézték jó szemmel Vivaldi világias életmódját, és kifogásolták a Giraud nővérekkel való szoros barátságát, akik közül Anna Giraudhoz a rossznyelvek szerint szerelmi szál is fűzte. A Pietà vezetősége szintén neheztelt Vivaldira a folytonos távollétei miatt, így 1740-ben – többszöri elbocsátás, majd visszavétel követően – véglegesen megváltak Vivalditól, akinek ezt követően komoly anyagai gondjai keletkeztek. Népszerűsége ekkortájt Itáliában néhány kevésbé jól sikerült operabemutatót követően drasztikusan csökkent. Ezt követően Vivaldi Drezdában kívánt új életet kezdeni, de előbb azt tervezte, hogy Bécsben VI. Károlyhoz fordul segítségért. Azért, hogy elutazhasson, eladta kottáit és partitúráit. Bécsbe érkezése után egy hónappal beteg lett, és 1741. július 26-án elhunyt. Mozarthoz hasonlóan a szegények temetőjében temették el, később nyughelyét felszámolták.

Franz Schubert (1797-1828)

Franz Schubert osztrák származású zeneszerzőt a német dاليrodalom reformálójának tekintjük. Előszertettel zenésítette meg Schiller, Heine és Goethe költeményeit. Élete során több, mint 600 dalt komponált, mint például *A rémkirály, Margit a rokkánál, A halál és a lányka, A muzsikához, A pizstráng, Te vagy a csend.* Dalait némely esetben dalciklusként adta ki: *A szép molnárlány* és a *Téli utazás* címmel. Dalaiban a zongora egyenrangúvá válik az énekszólammal, sok esetben megjelenít valamilyen – az adott történethez kapcsolódó – folyamatot (például az Erlkönigben a ló vágatását vagy a Pizstráng című dalban a patak csobogását). Schubert dalai mellett hangszeres művei is kiemelkedőek, többek között *Szerenádjá, Wanderer-fantáziája, V. B-dúr szimfóniája, VIII. h-moll „Befejezetlen” szimfóniája,* mint ahogyan a szerző kedvenc dalának kamarazenei átírata, a *Pizstrángötös.*

Schubert édesapja tanító, édesanyja szobalány és szakácsnő volt. Édesanyja 14 gyermeknek adott életet, de csak négy fiú és egy lány élte meg a felnőttkort. A családi ház hangos volt a közös muzsikálástól, amely során Schubert két bátyja legtöbbször hegedűn, édesapja csellón, míg Schubert brácsán szólaltatta meg többek között Haydn, Mozart, Beethoven, Dittersdorf műveit.

1808-ban Schubert a Városi Konviktus diákja és az udvari fiúénekkar tagja lett. Az itt eltöltött évek folyamán Schubert zenei tudása rendkívüli mértékben gyarapodott, tanára Ruziczka, majd Salieri lett. A zenei élmények hatására maga is elkezdett komponálni, azonban édesapja tiltotta a zeneszerzéstől, mert kevésbé találta megélhetést biztosító foglalkozásnak.

A gimnáziumi évek után Schubert – apja kívánságának eleget téve – a Szent Anna Tanítóképző egyéves tanítói tanfolyamát végezte el. Ezt követően 1814-ben mindössze tizenhét évesen édesapja iskolájában kisiskolásokat tanított írni, olvasni, számolni. Az itt töltött három év alatt szimfóniákat, miséket, operákat, vonósnégyeseket, zongoraműveket, kórusműveket, és mintegy 350 dalt komponált.

Élete első bemutatóján tizenhét évesen óriási sikerrel vezényelte F-dúr miséjét a lichtentali plébániatemplomban. 1817-ben Schubert felmondta állását édesapja iskolájában, mert úgy érezte, hogy a tanítás és a zeneszerzés aligha összeegyeztethető számára. 1818-ban néhány dala már megjelent különböző kiadásokban, zenekari nyitányai felcsendültek koncerttermekben, az újságok zenei rovataiban pozitív kritikák jelentek meg róla. 1818 nyarán meghívták az Esterházy-család nyári birtokára Zselízre, ahol Karolina és Mária grófkisasszonyok tanítója lett. Eközben lejárt egy éves szabadsága, édesapja visszavárta Schubertet a tanítói állás betöltésére, azonban Schubert nem akart többé apja iskolájában tanítani. Ebből kifolyólag édesapja kiutasította a családi házból, Schubertet egyik kedves barátja, Mayrhofer fogadta be bécsi otthonában.

Schubertet élete során számos kudarc érte szerzeményeinek kiadása kapcsán, ígéretések, majd elutasítások követték próbálkozásait. Művészi kibontakozása lényegében egy szűk baráti körben tartott „Schubertiádákra”, azaz szobakoncertekre korlátozódott, amelyen iskolatársak, költők, festők és zenészek vettek részt. Schubert legkedveltebb műfaja a dal volt, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy zenekari, kamarazenekari művei és zongoradarabjai mellett titkos szerelme az opera műfaja volt. A konviktusban töltött éveit folyamán sorra csodálta meg Gluck, Cherubini, Spontini, Mozart, illetve Rossini operáit. 20 éves korára öt operát szerzett. Operaszerzőként *Az ikertestvérek* című vígoperájával csekély sikerű fogadtatásban részesült a Bécsi Udvari Operaházban. Még kevesebb elismerést ért el a *Varázshárfa* című műve, míg az *Alfonso és Estrella*, valamint a *Házi háború* című kisoperák bemutatóit nem élte meg a zeneszerző.

Az operaelőadások sikertelenségeit követően 1828-ban a kiadók hirtelen érdeklődni kezdtek művei iránt, tavasszal pedig sor került első szerzői hangversenyére, amely óriási érdeklődést váltott ki a közönség részéről. Azonban egészségügyi állapota hirtelen megromlott. Az egyre fokozódó betegsége (véltetően tífusz) mellett komponálta utolsó szerzeményeit; a C-dúr vonósötöst, Esz-dúr misét, a nagy C-dúr szimfóniát. 1828. november 19-én hunyt el, a währingi temetőben Beethoven mellé temették el.

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Giuseppe Verdi az olasz operairodalom egyik legnagyobb képviselője Le Roncole nevű olasz falucskájában született 1813-ban. Verdi élete során összesen 28 operát komponált. Művészetének jellegzetessége, hogy operáinak többsége történelmi vagy irodalmi eseményekre és alakokra épül, operaáriái rendkívül dallamosak és karakteresek, mindemellett a szerelmi történetei kivétel nélkül tragikusan végződnek.

Verdi fiatalkorában tanulmányai mellett a Le Roncole-i templom orgonistája volt. Tehetségére felfigyelt egy gazdag kereskedő, Antonio Barezzi, aki később Verdi apósa lett. Verdi

1836-ban vette feleségül Margherita Barezzi, ugyanebben az évben a bussetói zeneiskola igazgatója lett.

A következő években Verdi első operáján az Oberto, San Bonifacio grófján kezdett el dolgozni, melyet a Milánói Scala felkérésére komponált. Azonban az opera bemutatója alatti időszakot Verdi mély lelki traumaként élte meg, 1838-ban elveszítette lányát, Virginiát. A tragédiát követően a család Milánóba költözött a rövidesen kezdődő próbák idejére. Mindeközben tragikus hirtelenséggel elhunyt Icilio fiúk is. A próbák ideje alatt Verdi kénytelen volt magára hagyni a szintén gyászoló feleségét. Verdi első operáját nagy sikerrel mutatták be, amely után az operaház egy vígopera, a Pütkösdi királyság komponálására kérte fel Verdit. A családi tragédia azonban nem ért véget, 1840-ben agyvelőgyulladásban meghalt felesége, Margherita. Verdi összeomlott, azonban a Scala nem engedélyezte az opera bemutatójának halasztását. Az opera a bemutaton megbukott, mindössze egyetlen előadást élt meg.

Ezt követően Verdi számára a sikert – két év hallgatás után – a Nabucco című operája hozta meg. Az operában lévő szabadságkórus dallamát az utcákon énekelték az emberek. Innentől kezdve Verdi egymásután komponálta nagy-nagy sikerekkel operáit. Időközben újra nősült, Giuseppina Strepponi énekesnőt vette feleségül, aki számos operájának címszerepét vitte színpadra.

A zenetörténészek Verdi három alkotói korszakát különböztetik meg:

1. alkotói korszak az 1840-1850 közötti időszakra tehető. Ekkor keletkezik többek között a *Nabucco*, *A lombardok*, *az Ernani*, *az Attila*, *a Kalóz*, *A legnanói csata*.
2. alkotói korszakát 1850 és 1855 között számítjuk. Híres operák: *Rigoletto*, *A trubadúr*, *Traviata*.
3. alkotói korszak az 1855-1870 közötti időszakot foglalja magában. Ebben a korszakban keletkezik: a *Szicíliai vecsernye*, *az Álarcosbál*, *a Végzet hatalma*, *Don Carlos*, *Aida*.

Egyes zenetörténészek külön választanak egy negyedik alkotói, azaz késői korszakot, ide sorolják az *Otello* és a *Falstaff* című operát.

Verdi operái mellett fontos kiemelni a zeneszerző legmonumentálisabb művét, a Requiemet, amit a mai napig nagy sikerrel adnak elő a hangversenytermekben.

Verdi 1901-ben hunyt el Milánóban, temetésén Toscanini vezényletével több százan énekelték a Rabszolgák kórusát.

Richard Wagner (1813-1883)

Richard Wagner 1813-ban született Lipcsében. Műveiben gyökeresen új hangszerelési megoldásokat, valamint sajátos zenei formai nyelvet alkalmazott. Operáinak témáit a német mondavilág ihlette. Wagner fokozott érdeklődést tanúsított az irodalom és a zene iránt. E két művészeti ágat műveiben összekötötte, és együttesen alkotják az általa kialakított zenedráma alapját. Wagner fő célja, a Gesamtkunstwerk, azaz az összművészet megalkotása volt a zene, a dráma, a költészet és a festészet egyesítésével. Zenedrámaíró zenéjét és szövegét saját maga írta, későbbiekben a rendezésért és a vezényletért is ő felelt.

Tanulmányait Drezdában és Lipcsében végezte. Lipcsében 1830-tól a Tamás-templomban karnagya és kántora, Theodor Weinling tanította. Ebben az időszakban született a *Hét dal Goethe Faustjára, d-moll zenekari nyitánya*, valamint több szimfonikus és zongoraműve. Élete folyamán számos helyen élt és dolgozott, többek között: Würzburgban (színházi karigazgató), Magdeburgban (operaház karmestere), Rigában (karmester), de élt Párizsban, Drezdában, Münchenben és Svájcban is. Wagner első operái még romantikus operáknak számítanak, ilyenek: *A tündérek* (1833), *A szerelmi tilalom* (1836), *Rienzi, az utolsó tribunus* (1837), *A bolygó hollandi* (1843), *Tannhäuser* (1845), *Lohengrin* (1850). Ezzel szemben zenedrámaíróban kiemelt szerepet kapott vezérmotívum technikája, ide tartozik a *Trisztán és Izolda* (1865), *A nürnbergi mesterdalnokok* (1867), *A Nibelung gyűrűje* (Ring tetralógia, 1869-74): *A Rajna kincse*, *A walkür*, *Siegfried*, *Az istenek*

alkonya, valamint a *Parsifal* (1882) című zenedrámája. Magdeburgban ismerte meg első feleségét, Wilhelmine „Minna” Planert, a magdeburgi színház színésznőjét. 1836-ban kötöttek házasságot, azonban kapcsolatuk hamar megromlott. Egy másik szerelmi románca Mathilde Wesendonck férjes asszonyhoz kötődik, akit Svájcban ismert meg, a hozzá fűződő szerelme kapcsán születtek a *Wesendonck dalok*. 1861-ben visszatért Németországba, ahol II. Lajos pártfogását élvezte. A király támogatásának köszönhetően épült fel Bayreuthban a Wagner-színház.

Wagner élete során ugyanakkor nemcsak Lajos király pártfogását, hanem többek között Liszt Ferenc támogatását is élvezte. 1849-ben Wagner részt vett a drezdai forradalomban, emiatt rövidesen menekülnie kellett a városból. Weimarban Liszt Ferenc nyújtott számára menedékhelyet. Liszt lányát, Cosimát 1853-ban ismerte meg egy párizsi utazás alkalmával. A közöttük lévő szerelem 10 évvel később 1863-ban bontakozott ki, az akkor már Hans von Bülow karmesterhez férjhez ment Cosimával. 1865-ben megszületett első gyermekük, Isolda, bár Cosima soha nem ismerte el, hogy a gyermek valójában Wagnertől lenne. A Trisztán és Izolda 1865. június 10-ei bemutatóján Bülow vezényelte a zenekart, aki valószínűleg addigra már tudomást szerezhetett a románcról. A szerelmi botrány kirobbanása után Wagner elhagyta Münchent, később Cosima is követte őt. 1867-ben megszületett második gyermekük Eva, majd 1869-ben harmadik gyermekük Siegfried, azonban házasságot csak 1870-ben kötöttek. A zeneszerző 1883-ban Velencében halt meg szívrohamban, testét Bayreuthba szállították, ahol a Wahnfried-villa kertjében helyezték örök nyugalomra.

Összegzés

A tanulmányban felsorakoztatott zeneszerzők mindegyike kialakította saját zenei hangját és stílusát: Vivaldi elsősorban a concerto, Schubert a dal, míg Verdi és Wagner az opera műfajában alkotta a legmaradandóbb alkotásokat. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy mind a négy zeneszerző a

legtermészetesebb hangszernek az emberi hangot tartotta. Mindannyian opera,- és dalszerzők, ugyanakkor Vivaldi, Schubert és Verdi esetében beszélhetünk az egyházi műfajok műveléséről is. Vivaldi az Ospedale tanáráként számos vokális és egyházi művet komponált diákjai számára. Schubert mintegy 600 dala mellett, 10 operát, 7 misét, 2 Stabat Matert és 2 offertóriumot komponált. Verdi 28 operája mellett Requiemjét is rendszeresen műsorra tűzik. Wagner elsősorban a vezérmotívum technikája révén vált újtóvá, ugyanakkor kiemeljük, hogy utolsó zenedrámája, a Parsifal vallásos tartalmú színpadi mű.

Mindemellett a sikert nem mindegyikük tudta élete során megélni. Vivaldi a karrierje elején és közepén népszerűségnek örvendett, azonban élete végét – Schuberthez és Mozarthoz hasonlóan – nyomorúságos körülmények között töltötte. Schubert tehetségét a kiadók többsége nem ismerte el, rendszeresen elutasították dalainak kiadását, végül élete végén kezdtek nyitottá válni művei iránt, azonban akkorra a zeneszerző egészségügyi állapota megromlott és elhunyt. Verdi és Wagner karrierjének indulása különböző okok miatt kudarcokkal kezdődött, azonban összességében életük hátralévő részében méltó elismerést és hírnevet szereztek. Mindezek ellenére kétségtelen, hogy Vivaldi, Schubert, Verdi és Wagner műveit a világ számos koncerttermeiben és színházában a mai napig előadják.

Felhasznált irodalom:

Burrows, John: A klasszikus zene. M-ÉRTÉK Kiadó Kft, Budapest. ISBN: 963-9693-05-7.

Kelemen, I.: A zene története 1750-ig. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.

Szpunberg, Alberto (szerk. Hernandez, A., López, E., & Ponce, V.): Antonio Vivaldi. Kossuth Kiadó, Budapest, 2011. ISBN 978-963-09-6612-2

- Szpunberg, Alberto (szerk. Hernandez, A., López, E., & Ponce, V.): Giuseppe Verdi: Traviata. Kossuth Kiadó, Budapest, 2011. ISBN 978-963-09-6849-2
- Szpunberg, Alberto (szerk. Hernandez, A., López, E., & Ponce, V.): Franz Schubert. Kossuth Kiadó, Budapest, 2011. ISBN 978-963-09-6616-0
- Szpunberg, Alberto (szerk. Hernandez, A., López, E., & Ponce, V.): Richard Wagner: Tannhäuser. Kossuth Kiadó, Budapest, 2011. ISBN 978-963-09-6857-7